CHUYÊN ĐỀ BỒI DƯỠNG HỌC SINH GIỎI TỈNH

TÍNH THỂ TÍCH KHỐI ĐA DIỆN

bằng cách lập tỉ số, phân chia, lắp ghép

I. TỈ SỐ THỂ TÍCH

1. Tỉ số thể tích hai khối chóp

a) Cho khối chóp (I) có thể tích V_1, diện tích đáy S_1, đường cao h_1 và khối chóp (II) có thể tích V_2, diện tích đáy S_2, đường cao h_2. Khi đó

$$\frac{V_1}{V_2} = \frac{S_1}{S_2} \cdot \frac{h_1}{h_2}$$

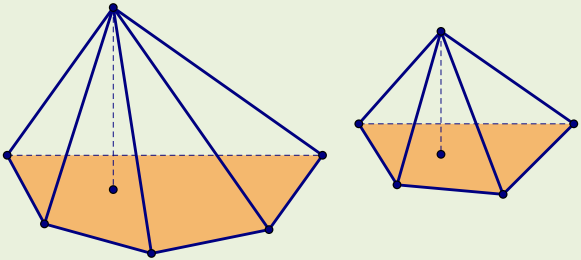

I. TỈ SỐ THỂ TÍCH

1. Tỉ số thể tích hai khối chóp

b) Cho hình chóp **tam giác** $S.ABC$. Trên các tia SA, SB, SC lấy các điểm A', B', C' bất kỳ.

Khi đó

$$\boldsymbol{\frac{V_{S.A'B'C'}}{V_{S.ABC}} = \frac{SA'}{SA}.\frac{SB'}{SB}.\frac{SC'}{SC}}$$

Khi $A' \equiv A$ thì $\frac{V_{S.AB'C'}}{V_{S.ABC}} = \frac{SB'}{SB}.\frac{SC'}{SC}$

Khi $A' \equiv A,\ B' \equiv B$ thì $\frac{V_{S.ABC'}}{V_{S.ABC}} = \frac{SC'}{SC}$

Lưu ý: Không tương tự cho hình chóp tứ giác

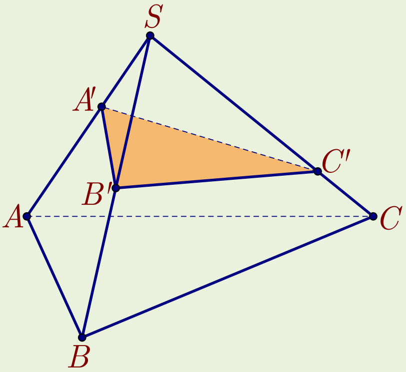

I. TỈ SỐ THỂ TÍCH

1. Tỉ số thể tích hai khối chóp

c) Cho hình chóp $S.ABCD$ có đáy là hình bình hành. Một mặt phẳng cắt các cạnh SA, SB, SC, SD lần lượt tại A', B', C', D'.

Đặt $\frac{SA'}{SA} = x, \frac{SB'}{SB} = y, \frac{SC'}{SC} = z, \frac{SD'}{SD} = t$. Khi đó

$$\frac{V_{S.A'B'C'D'}}{V_{S.ABCD}} = \frac{xyzt.\left(\frac{1}{x} + \frac{1}{y} + \frac{1}{z} + \frac{1}{t}\right)}{4}$$

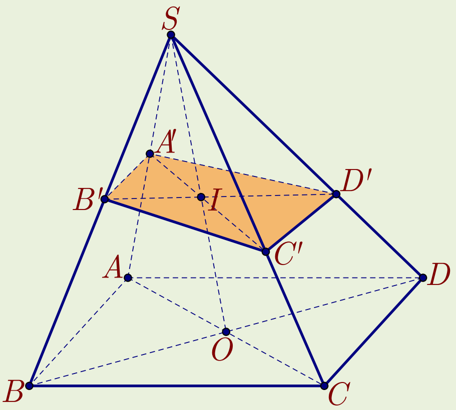

BỔ ĐỀ. Cho tam giác ABC có trung tuyến AM. B', C' bất kỳ thuộc cạnh AB, AC. M' là giao điểm của $B'C'$ và AM. Chứng minh rằng $\frac{AB}{AB'} + \frac{AC}{AC'} = 2.\frac{AM}{AM'}$.

Chứng minh: Kẻ BE, CF song song với $B'C'$ (E, F thuộc AM). Ta có

$$\frac{AB}{AB'} + \frac{AC}{AC'} = \frac{AE}{AM'} + \frac{AF}{AM'} = \frac{AE + AF}{AM'}$$

$$= \frac{(AM - ME) + (AM + MF)}{AM'}$$

$$= \frac{2AM}{AM'}$$

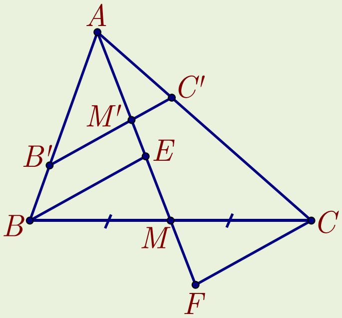

C/m $\dfrac{V_{S.A'B'C'D'}}{V_{S.ABCD}} = \dfrac{xyzt.\left(\frac{1}{x}+\frac{1}{y}+\frac{1}{z}+\frac{1}{t}\right)}{4}$

Ta có $\dfrac{1}{x}+\dfrac{1}{z}=\dfrac{1}{y}+\dfrac{1}{t} \Rightarrow VP = \dfrac{xyz+xzt}{2}$

$$VT = \frac{V_{S.A'B'C'}}{V_{S.ABCD}} + \frac{V_{S.A'C'D'}}{V_{S.ABCD}}$$

$$= \frac{1}{2}.\frac{V_{S.A'B'C'}}{V_{S.ABC}} + \frac{1}{2}.\frac{V_{S.A'C'D'}}{V_{S.ADC}}$$

$$= \frac{1}{2}xyz + \frac{1}{2}xzt = VP$$

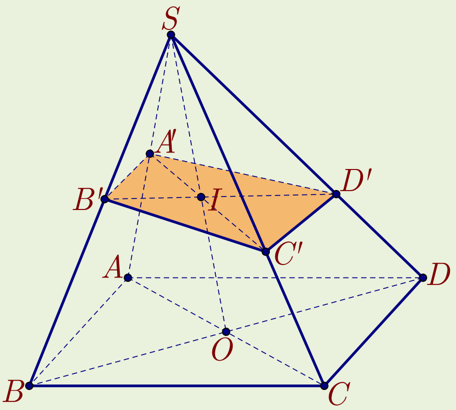

I. TỈ SỐ THỂ TÍCH

2. Tỉ số thể tích liên quan đến khối lăng trụ tam giác

Cho khối lăng trụ $ABC.A'B'C'$. Các điểm M, N, P lần lượt nằm trên các cạnh bên AA', BB', CC'. Khi đó

$$\frac{V_{ABC.MNP}}{V_{ABC.A'B'C'}} = \frac{1}{3}\left(\frac{AM}{AA'} + \frac{BN}{BB'} + \frac{CP}{CC'}\right)$$

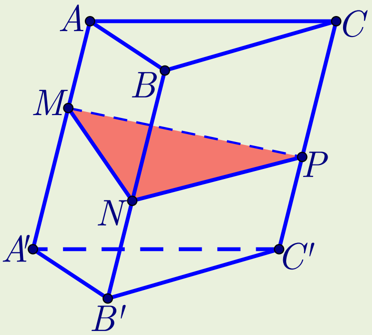

I. TỈ SỐ THỂ TÍCH

2. Tỉ số thể tích liên quan đến khối lăng trụ tam giác

$$\frac{V_{ABC.MNP}}{V_{ABC.A'B'C'}} = \frac{1}{3}\left(\frac{AM}{AA'} + \frac{BN}{BB'} + \frac{CP}{CC'}\right)$$

Đặc biệt, khi $M \equiv A$ thì

$$\frac{V_{ABCPN}}{V_{ABC.A'B'C'}} = \frac{1}{3}\left(\frac{BN}{BB'} + \frac{CP}{CC'}\right)$$

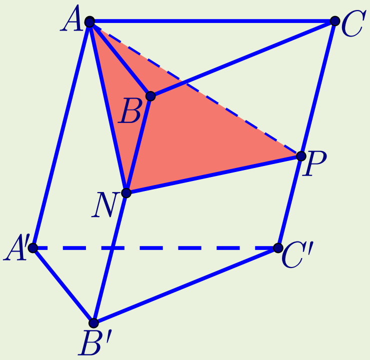

I. TỈ SỐ THỂ TÍCH

2. Tỉ số thể tích liên quan đến khối lăng trụ tam giác

$$\frac{V_{ABC.MNP}}{V_{ABC.A'B'C'}} = \frac{1}{3}\left(\frac{AM}{AA'} + \frac{BN}{BB'} + \frac{CP}{CC'}\right)$$

Đặc biệt, khi $M \equiv A$ và $N \equiv B$ thì

$$\frac{V_{ABCP}}{V_{ABC.A'B'C'}} = \frac{1}{3} \cdot \frac{CP}{CC'}$$

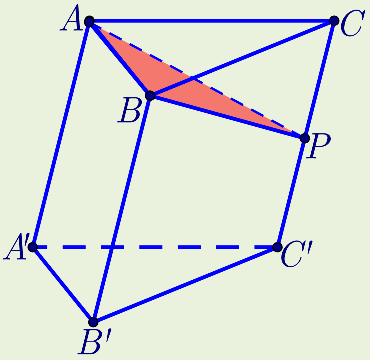

I. TỈ SỐ THỂ TÍCH

2. Tỉ số thể tích liên quan đến khối hộp

$$\frac{V_{ABCD.MNPQ}}{V_{ABCD.A'B'C'D'}} = \frac{1}{4}\left(\frac{AM}{AA'} + \frac{BN}{BB'} + \frac{CP}{CC'} + \frac{DQ}{DD'}\right)$$

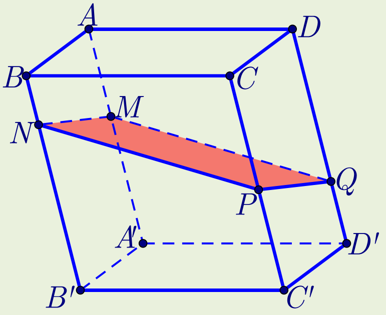

Lưu ý: $\dfrac{AM}{AA'} + \dfrac{CP}{CC'} = \dfrac{BN}{BB'} + \dfrac{DQ}{DD'}$

* Khi $M \equiv A$ thì $AM = AA = 0$.

Tương tự khi $N \equiv B,\ P \equiv C$.

II. PHÂN CHIA ĐỂ THỂ TÍCH

Để tính thể tích khối đa diện (H), ta phân chia (H) thành các khối đa diện nhỏ hơn $(H_1), (H_2), \ldots, (H_n)$ sao cho thể tích của các khối đa diện nhỏ này là tính được bằng các công thức cơ bản. Khi đó $V_{(H)} = V_{(H_1)} + V_{(H_2)} + \cdots + V_{(H_n)}$.

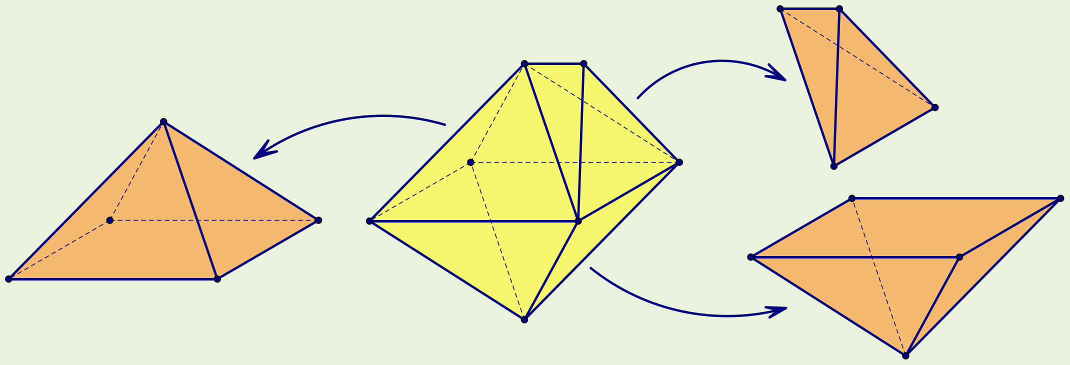

III. LẮP GHÉP ĐỂ THỂ TÍCH

Để tính thể tích khối đa diện (H), ta ghép (H) với các khối đa diện $(H_1), (H_2), \dots, (H_n)$ để thành khối đa diện lớn hơn (H^*). Khi đó

$$V_{(H)} = V_{(H^*)} - V_{(H_1)} - V_{(H_2)} - \cdots - V_{(H_n)}.$$

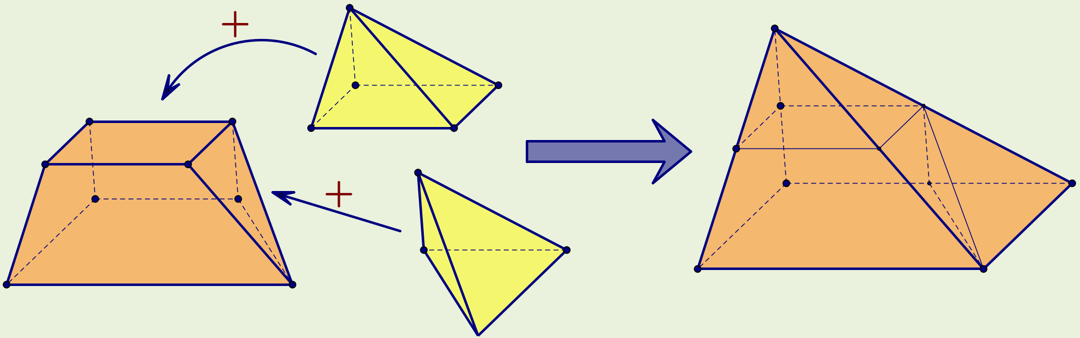

Câu 1. Hình chóp $S.ABCD$ có đáy là hình chữ nhật tâm O, $AD = 2CD$, $SO \perp (ABCD)$, $BD = 6$, $\left(\widehat{(SCD),(ABCD)}\right) = 60^0$. M, N là trung điểm SA, SB. Tính V_{ABCDMN}.

A. $128\sqrt{15}/15$. **B.** $16\sqrt{15}/15$. **C.** $18\sqrt{15}/15$. **D.** $108\sqrt{15}/25$.

Giải.

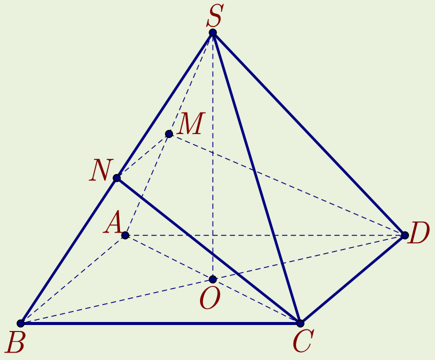

Câu 1. Hình chóp $S.ABCD$ có đáy là hình chữ nhật tâm O, $AD = 2CD$, $SO \perp (ABCD)$, $BD = 6$, $\left(\widehat{(SCD),(ABCD)}\right) = 60^0$. M, N là trung điểm SA, SB. Tính V_{ABCDMN}.

A. $128\sqrt{15}/15$. **B.** $16\sqrt{15}/15$. **C.** $18\sqrt{15}/15$. **D.** $108\sqrt{15}/25$.

Giải. Từ $AD = 2CD, BD = 6 \Rightarrow CD = 6\sqrt{5}/5$ và $AD = 12\sqrt{5}/5$. Kẻ $OH \perp CD \Rightarrow \widehat{SHO} = 60^0$ $\Rightarrow SO = OH.\tan 60^0 = 6\sqrt{15}/5$. Ta có

$$\frac{V_{S.MNCD}}{V_{S.ABCD}} = \frac{xyzt.\left(\frac{1}{x}+\frac{1}{y}+\frac{1}{z}+\frac{1}{t}\right)}{4}$$

$$= \frac{\left(\frac{1}{2}.\frac{1}{2}.1.1\right).(2+2+1+1)}{4} = \frac{3}{8}$$

$$\Rightarrow V_{ABCDMN} = \frac{5}{8}V_{S.ABCD} = \frac{18\sqrt{15}}{5}.$$ **Chọn C.**

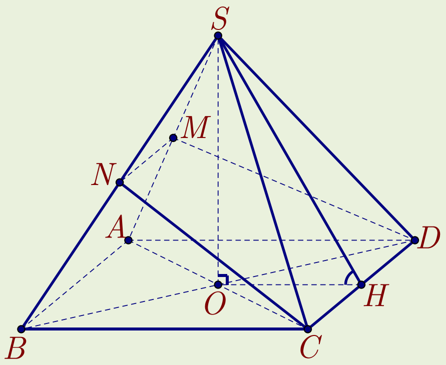

Câu 2. Chóp tứ giác đều $S.ABCD$ có cạnh đáy bằng a, góc giữa mặt bên và mặt đáy bằng α với $\cos\alpha = 1/3$. Mặt phẳng (P) chứa AC và vuông góc với (SAD) chia khối chóp $S.ABCD$ thành hai khối đa diện. Tính thể tích của khối đa diện lớn.

A. $3\sqrt{2}a^3/10$. **B.** $\sqrt{2}a^3/3$. **C.** $\sqrt{2}a^3/30$. **D.** $9\sqrt{2}a^3/10$.

Giải.

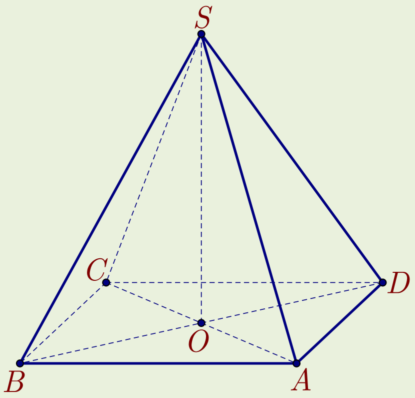

Câu 2. Chóp tứ giác đều $S.ABCD$ có cạnh đáy bằng a, góc giữa mặt bên và mặt đáy bằng α với $\cos\alpha = 1/3$. Mặt phẳng (P) chứa AC và vuông góc với (SAD) chia khối chóp $S.ABCD$ thành hai khối đa diện. Tính thể tích của khối đa diện lớn.

A. $3\sqrt{2}a^3/10$. **B.** $\sqrt{2}a^3/3$. **C.** $\sqrt{2}a^3/30$. **D.** $9\sqrt{2}a^3/10$.

Giải. Kẻ $OH \perp CD \Rightarrow \widehat{SHO} = \alpha \Rightarrow SO = \sqrt{2}a$

$\Rightarrow SC = SD = \sqrt{10}a/2$.

Kẻ $OK \perp SH \Rightarrow OK \perp (SAD) \Rightarrow (ACK) \perp (SAD)$

$\Rightarrow (P) \equiv (ACK)$. Gọi $E = AK \cap SD$.

Ta có $SD \perp AC, SD \perp OK \Rightarrow SD \perp (ACE)$

$\Rightarrow SD \perp CE$. Ta có

$$\frac{SE}{SD} = \frac{SE}{SC} = \cos\widehat{CSD} = \frac{4}{5} \Rightarrow \frac{ED}{SD} = \frac{1}{5}$$

$$\Rightarrow \frac{V_{E.ACD}}{V_{S.ABCD}} = \frac{S_{ACD}}{S_{ABCD}} \cdot \frac{d(E,(ABCD))}{d(S,(ABCD))} = \frac{1}{2} \cdot \frac{1}{5} = \frac{1}{10}$$

$\Rightarrow V_{\text{khối lớn}} = (9/10).V_{S.ABCD} = 3\sqrt{2}a^3/10 \Rightarrow$ **A.**

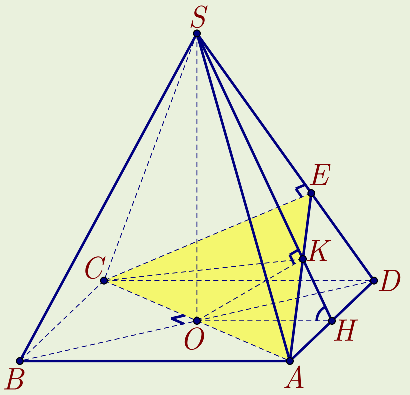

Câu 3. Cho tứ diện đều $ABCD$ cạnh 1. E thuộc cạnh AD sao cho $\left(\widehat{(BCD),(BCE)}\right) = \alpha$ thoả mãn $\tan \alpha = 5\sqrt{2}/7$. Tính thể tích khối tứ diện $ABCE$.

A. $3\sqrt{2}/32$. **B.** $3\sqrt{2}/160$. **C.** $\sqrt{2}/32$. **D.** $5\sqrt{2}/96$.

Giải.

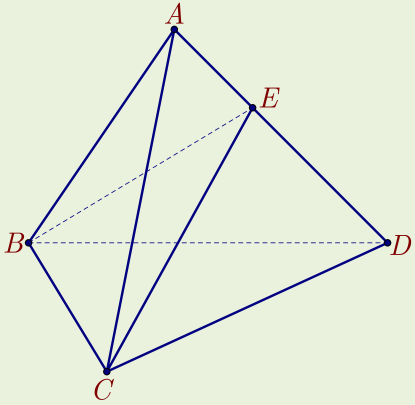

Câu 3. Cho tứ diện đều $ABCD$ cạnh 1. E thuộc cạnh AD sao cho $(\widehat{(BCD),(BCE)}) = \alpha$ thoả mãn $\tan\alpha = 5\sqrt{2}/7$. Tính thể tích khối tứ diện $ABCE$.

A. $3\sqrt{2}/32$. **B.** $3\sqrt{2}/160$. **C.** $\sqrt{2}/32$. **D.** $5\sqrt{2}/96$.

Giải. Gọi O là tâm của $\Delta ABC \Rightarrow AO \perp (BCD)$. Gọi M là trung điểm $BC \Rightarrow EM, DM$ cùng vuông góc với $BC \Rightarrow \widehat{EMD} = \alpha$. Kẻ $EH \perp MD$.

Đặt $\dfrac{DE}{DA} = x \Rightarrow EH = x.AO = \sqrt{6}x/3$.

Ta có $MH = DM - DH = DM - xDO$

$$= \frac{\sqrt{3}}{2} - x.\frac{\sqrt{3}}{3} = \frac{3\sqrt{3} - 2\sqrt{3}x}{6}.$$

Từ $\tan\alpha = \dfrac{5\sqrt{2}}{7} \Rightarrow x = \dfrac{5}{8} \Rightarrow \dfrac{EH}{AO} = \dfrac{5}{8}$

$\Rightarrow V_{ABCE} = \left(1 - \dfrac{5}{8}\right)V_{ABCD} = \dfrac{\sqrt{2}}{32}$. **Chọn C.**

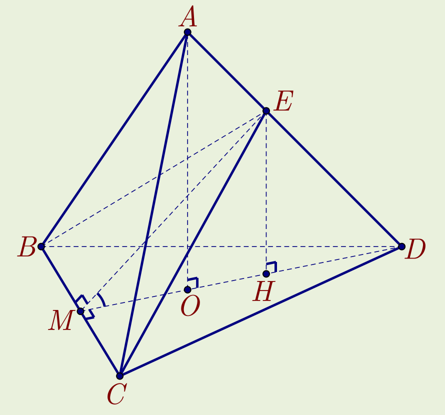

Câu 4. Hình hộp $ABCD.A'B'C'D'$ có $ABCD$ là hình thoi tâm O, cạnh a, $\widehat{BAC} = 60^0$. Gọi I, J lần lượt là tâm các mặt $ABB'A', CDD'C'$. Biết rằng $AB' = \sqrt{7}a$, $AA' = 2a$, góc giữa $(ABB'A')$ và $(ABCD)$ bằng 60^0. Tính thể tích khối tứ diện $AOIJ$.

A. $3\sqrt{3}a^3/64$. **B.** $\sqrt{3}a^3/48$. **C.** $\sqrt{3}a^3/32$. **D.** $\sqrt{3}a^3/192$.

Giải.

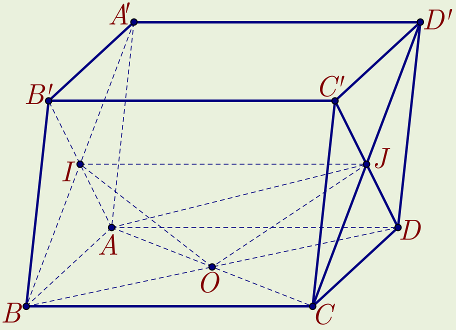

Câu 4. Hình hộp $ABCD.A'B'C'D'$ có $ABCD$ là hình thoi tâm O, cạnh a, $\widehat{BAC}=60^0$. Gọi I,J lần lượt là tâm các mặt $ABB'A', CDD'C'$. Biết rằng $AB'=\sqrt{7}a$, $AA'=2a$, góc giữa $(ABB'A')$ và $(ABCD)$ bằng 60^0. Tính thể tích khối tứ diện $AOIJ$.

A. $3\sqrt{3}a^3/64$. **B.** $\sqrt{3}a^3/48$. **C.** $\sqrt{3}a^3/32$. **D.** $\sqrt{3}a^3/192$.

Giải. Sử dụng CT trung tuyến AI trong $\Delta ABA'$ suy ra $A'B=\sqrt{3}a$. Áp dụng Pitago đảo suy ra $\widehat{A'BA}=90^0 \Rightarrow S_{A'BA}=\sqrt{3}a^2/2$.

Ta có $V_{A'.ABC}=\dfrac{2}{3}.\dfrac{S_{A'AB}.S_{ABC}.\sin 60^0}{AB}=\dfrac{\sqrt{3}a^3}{8}$

Ta có

$$V_{A.OIJ}=\frac{1}{3}d\big(O,(AB'D)\big).S_{AIJ}$$
$$=\frac{1}{3}.\frac{1}{2}d\big(B,(AB'D)\big).\frac{1}{2}S_{AB'D}=\frac{1}{4}V_{B.AB'D}$$
$$=V_{A'.ABC}/4=\sqrt{3}a^3/32.$$ **Chọn C.**

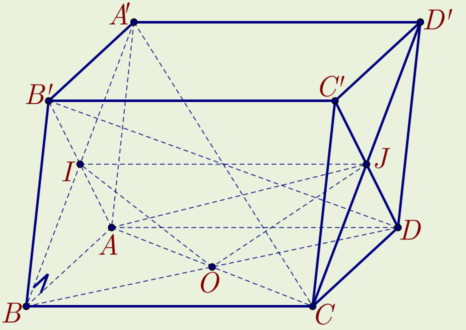

Câu 5. Lăng trụ đứng $ABCD.A'B'C'D'$ có đáy là hình thoi cạnh 4, $\widehat{BAD} = 120^0$, tang của góc giữa $A'C$ và $(A'BD)$ bằng $2/9$, cạnh bên lớn hơn cạnh đáy. Gọi M, N, P là trung điểm của $B'A, B'C, B'D$. Tính thể tích khối đa diện lồi có cách đỉnh là A, B, C, M, N, P.

A. $12\sqrt{3}$. **B.** $28\sqrt{3}/3$. **C.** $16\sqrt{3}$. **D.** $40\sqrt{3}/3$.

Giải.

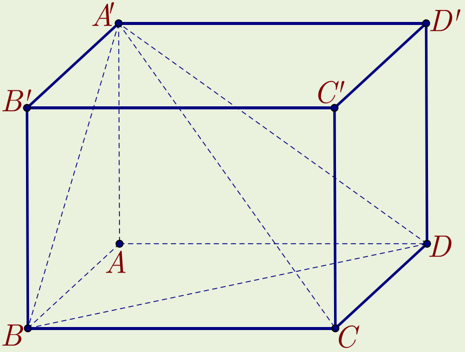

Câu 5. Lăng trụ đứng $ABCD.A'B'C'D'$ có đáy là hình thoi cạnh 4, $\widehat{BAD} = 120^0$, tang của góc giữa $A'C$ và $(A'BD)$ bằng $2/9$, cạnh bên lớn hơn cạnh đáy. Gọi M, N, P là trung điểm của $B'A, B'C, B'D$. Tính thể tích khối đa diện lồi có cách đỉnh là A, B, C, M, N, P.

A. $12\sqrt{3}$. **B.** $28\sqrt{3}/3$. **C.** $16\sqrt{3}$. **D.** $40\sqrt{3}/3$.

Giải. Đặt $AA' = x > 4$. Ta có

$$\sin\left(A'C,(A'BD)\right) = \frac{d\left(C,(A'BD)\right)}{A'C} = \frac{AH}{A'C}$$

$$\Leftrightarrow \frac{2\sqrt{85}}{85} = \frac{x.2}{\sqrt{x^2+2^2}} : \sqrt{x^2+4^2} \Leftrightarrow x = 8$$

$$* V_{ABCMNP} = V_{B.MNCA} + V_{P.MNCA}$$

$$= \frac{3}{4}V_{B.AB'C} + \frac{3}{4}V_{P.AB'C} = \frac{3}{4}V_{B.AB'C} + \frac{3}{8}V_{D.AB'C}$$

$$= \frac{9}{8}V_{B'.ABC} = \frac{9}{8}.\frac{1}{3}.\frac{(4.4.\sin 60^0)}{2}.8 = 12\sqrt{3}.$$

Chọn A.